

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-1>

РАДЯНСЬКА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Андрусишин В. Й.

*секретар комісії з питань культури, туризму і суспільних комунікацій,
депутат Київської міської ради
м. Київ, Україна*

Сьогодні на базі величезного емпіричного та теоретичного матеріалу вже склалося певне розуміння та сформувалися різні підходи до аналізу радянської політичної культури. Сучасні вчені, коли послуговуються даним концептом, то найперше мають на увазі історично обумовлений та ідеологічно закріплений соціальний досвід, – який передбачає ототожнення з соціалістичною культурою, диктат комуністичної ідеології та знання в галузі макрисиєсько-ленінської теорії, – а також сукупність регулятивів та цінностей, котрі визначали участь людей у політичному житті радянського суспільства. Якщо раніше радянська культура буда представлена як така, що не підвладна процесам диференціації, то з часом новий погляд на культуру радянського суспільства, розроблений у роботах перш за все західних, а потім і українських авторів [3], змінює «монотипістику»: «Замість набору взірців, що застигли і адекватно повторюються десятиліттями, радянська культура являє собою феномен, що розвивається. За фасадом ідеологічної єдності та стилістичної одноманітності проступає процес культурної трансформації» [5, с. 214].

Англійський політолог А. Браун, вивчаючи радянську політичну культуру, робить висновок про її російські імперські витоки, які пов'язані з історичним досвідом століть абсолютизму: йдеться про генетичний зв'язок між радянським періодом історії та російською дореволюційною культурою («епоха царизму»), а звідси й визначальна теза, що «радянський та російський досвід був переважно авторитарним» [7]. Ще раніше схожі висновки зробив З. Бжезинський, коли на-голосив, що на відміну від західноєвропейських сусідів Росія не пройшла через тривалу феодальну фазу, натомість за поваленням

татарського ярма йшло ще більше зростання самовпевненого і домінуючого самодержавства – власність і люди належали державі, персоніфікованій в особі самодержця. По суті, вважаю він, ми маємо справу зі східно-деспотичними методами управління, результатом застосування яких було і залишається (у випадку сучасної Росії) встановлення верховенства держави над суспільством, політики над громадськими справами, функціонера над громадянином (або підданим) [8, с. 69–70].

Яскравим прикладом й підтвердженням цієї думки є деформації політичної системи радянського суспільства у 20–30-х роках минулого століття. Впродовж цих років відбувалися не лише значні успіхи у соціальному та економічному розвитку СРСР, коли останній перетворився на індустріальну державу, але й паралельно з цим почала формуватися адміністративно-командна система, було встановлене повновладдя партійного апарату комуністичної партії, посилювалися культ особи Сталіна, чинилися репресії, а монополізація центральних органів спричинила фактичну ліквідацію суверенності союзних республік. Це фактично перетворило у 1930-х рр. СРСР на тоталітарну державу [6, с. 241–242].

Вчені з позиції новітньої української історії правомірно стверджують про радянську окупацію України, яка тривала з 1917 по 1991 роки і була такою по своїй суті, адже передбачала на наших територіях реалізацію нового проекту «радянської людини», що супроводжувався голодоморами, червоним терором, депортаціями, репресіями, тотальним зросійщенням тощо. І, на жаль, цей проєкт певною мірою був реалізований, внаслідок якого виник такий антропологічний тип як «homo sovieticus» або «червона людина». І дійсно, радянська політична культура «зійшла» з історичної арени разом з радянським режимом, проте ні для кого не секрет, що багато людей, особливо похилого віку, до сих пір мислять й вчиняють відповідно до її постулатів. Розпад цієї культури триває досі, що ми позначаємо терміном «пострадянський», і ми абсолютно згодні з М. Братасюк у тому, що «людина радянського типу, «червона людина», у своїй масі в значній мірі гальмує проведення реформ у пострадянській Україні» [1, с. 47].

Досліджуючи вплив залишків елементів радянської політичної системи та культури на становлення та розвиток політичної культури незалежної України, І. Галактіонова виділяє наступні: «звичка до рівності, колективізм, неповага до закону, конформізм, нехтування громадянськими правами та обов'язками, пасивність, абсентеїзм, відсутність пріоритету національних орієнтирів розвитку, типово радянські стереотипи, корумпованість політичних діячів і державних

службовців» [2, с. 208]. Тому, власне, пострадянська політична культура України, що проіснувала 30 років та жила в тотальному безвідповідальності homo sovieticus як “людини групи” і морального мутанта, відзначилася глибокою відчуженістю та амбівалентністю, поступовим віддаленням держави від людей, а також формуванням системи, на чолі якої перебуває «шантажистська держава», що легітимізує несправедливість, клановість, бідність, непрофесіоналізм тощо.

Пострадянський синдром, який з позиції соціальної психології відзначився постравматичним станом, усі ці роки підживлював «національну непристосованість» (О. Забужко) українців, основу якої якраз і становила залежна та інертна людина, що ми отримали у спадок від Російської імперії та тоталітаризму СРСР. Так звані політичні «еліти» (а насправді підприємці) лише декларували громадянське та демократичне суспільство, на ділі піклуючись лише про власні інтереси, а також створюючи підстави для розвитку олігархомії. Дрібний та середній клас, що виник внаслідок загального перерозподілу, опинився в ситуації, коли він може вижити та заробляти, якщо порушуватиме окремі закони або даватиме хабарі [4, с. 41–42].

Але також хотілося б погодитися і з тими авторами, які вважають, що не варто у процесі подолання пострадянського синдрому перекладати всю провину та відповідальність на комуністичне минуле. Для цього потрібно перейти від деструктивної позиції та критики, до конструктивної, що є епістемологічним базисом реформування системи соціально-політичних інститутів й вироблення нових ціннісно-нормативних орієнтирів, які лежатимуть в основі політичної культури майбутньої української модерної нації.

Література:

1. Братасюк М. НОМО SOVIETICUS як соціальний тип людини (за творчістю С. Алексієвич). *Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки*. 2018. Вип. 20. С. 47–57.
2. Галактіонова І. Про роль «радянської спадщини» у формуванні політичної культури незалежної України. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 22. Ч. II. С. 208–212.
3. Національна культура в сучасній Україні / гол. ред. колегії І. Ф. Курас. Київ : Асоціація «Україно», 1995. 336 с.
4. Печеранський І. П. Традиція та авторитет у контексті політико-правової культури сучасного українського суспільства. *S.P.A.C.E.* 2017. № 3. С. 41–45.

5. Сушко А. І. Процеси формування вітчизняної політичної культури. *Правове життя сучасної України* : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 1 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2012. С. 213–215.

6. Ткаченко Т. І. Причини і суть деформації політичної системи радянського суспільства (20–30-ті рр. ХХ ст.). *Правова держава*. 2003. № 6. С. 237–243.

7. Brown A. Political Change in the Soviet Union. *World Policy Journal*. 1989. Vol. 6, No. 3. Pp. 469–501.

8. Brzezinski Z. 1976. Soviet Politics: From the Future to the Past. – P. Cocks, R.V. Daniels and N. Whittier Heer (eds.). *The Dynamics of Soviet Politics*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-2>

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Серединко А. А.

*аспірантка кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна*

Зміни, що сьогодні відбуваються в соціально-економічній та правовій сферах нашої держави вимагають підвищеної уваги до формування особистості сучасного юриста. Завдання вищої юридичної освіти полягає в тому, щоб здобувачі освіти набули не лише глибокі знання в області юриспруденції, але й стали справжніми юристами з високою загальною та професійною культурою, справжніми гуманістами, що свідомо приймають рішення та несуть відповідальність за свої вчинки.

Дискусія про якість підвищення юридичної освіти сама по собі не нова. Проблеми юридичної освіти стали предметом дослідження вітчизняних науковців, зокрема, В. Андрейцева, О. Білічака, К. Воронової, О. Діденко, В. Кузнецова, К. Павлюка, О. Петришина, В. Тація, О. Ткачука, О. Чумака та ін. Проте невідповідність структури підготовки спеціалістів реальним потребам суспільства, зниження якості освіти, відірваність від прикладних наукових досліджень в галузі права, повільні темпи інтеграції в європейський і світовий